

журналі «Економіка України» оприлюднено статтю Л. Я. Корнійчук та автора цих рядків «Сталий розвиток і глобальна місія України». Стаття донині продовжує бути в полі читацької уваги, маючи понад півсотні посилань.

Наукову і педагогічну діяльність ученої та її життєвий шлях завершує книжка, яку нам теж випало готувати разом, - «Футурологія і прогностичні ідеї фізичної економії». Вражає те, що співавтором її стала дослідниця, життя якої було присвячене історії економічної думки! У рецензії, опублікованій у журналі «Економіст», нині вже покійний проф. В.А.Кадієвський відзначав, що книжка закладає основи принципово нової галузі науки – фізико-економічної прогностики...

Кириленко Володимир Іванович

*д.е.н., професор, завідувач кафедри економічної теорії
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»*

ВИКЛИКИ СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ ТЕОРІЇ ТА ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Початок ХХ ст. ознаменувався поступовим переходом світового господарства до якісно нового етапу свого розвитку, а саме – становлення постіндустріального суспільства, основною ознакою якого є соціальна спрямованість економічних систем: підпорядкування економічного розвитку завданням розвитку людини. Саме соціалізація економічної системи в постіндустріальному суспільстві формує всім його членам рівні можливості на різних рівнях економічної системи в прагненні до реалізації власних цілей, установок, потреб, мотивів, тим самим забезпечуючи високий життєвий рівень всіх груп і соціальних верств населення.

Базовим чинником розвитку даного об'єктивного процесу є прискорення темпів науково-технічного прогресу, що уможливорює без залучення додаткової робочої сили нарощувати обсяги суспільного виробництва. Виникли нові перспективні

економічні пріоритети – гено, робо, інфо, нано технології (GRIN). Освіта та наука – це фактори які визначають процес економічного зростання.

Суспільне виробництво характеризується збільшенням питомої ваги високотехнологічного сектору; у складі виробленої продукції зростає частка доданої вартості за рахунок інтелектуальної складової; змінюється характер людської праці на користь творчої та інтелектуальної діяльності. Економічна система постіндустріального суспільства зазвичай характеризується тим, що в частині валового внутрішнього продукту сфера послуг займає більше половини.

Світ суспільного життя, суспільної діяльності у контексті людини, її ціннісних орієнтирів є ризиковим. Людина і соціум, їх взаємодія завжди були й залишаються ризиковими. Є підстави говорити про їх нероздільність. Сучасне людство досягло такого рівня розвитку, коли жоден технічний, технологічний проєкт, не кажучи вже про соціальний, не є стовідсотково безпечними. В них завжди наявна складова ризику, вірогідність якого може, за певних умов, посилюватися. Наявність ризику попереджує суб'єкти життєдіяльності, насторожує і вимагає обережності, глибоких розрахунків, врахування складових ризику, мінімізації можливих втрат та побудови оптимізованого алгоритму дій, спрямованого на досягнення соціальних дивідендів та прибутків. Варто, щоб такі обрахунки передували безпосередньо практичній діяльності.

В цілому узагальнюючи суто соціально-економічні виклики, їх можна згрупувати так. Це виклики у сфері: охорони здоров'я та безпеки життєдіяльності людини; освіти; зайнятості і трудового життя; доходів; продовольчого забезпечення; житлово-комунального господарства; аномальної поведінки.

Оскільки виклики пов'язуються з проблемами, які не обов'язково вимагають негайного втручання, то виникає і проблема вибору: вживати чи ні ті чи інші заходи, як реакцію на виклик. Суть проблеми вибору полягає в тому, що не оптимальний вибір може призвести до переорієнтації зусиль держави у сфері національної безпеки (а отже обмежених ресурсів) на розв'язання другорядних завдань. Однак ігнорувати

виклики не можна. Вони можуть перерости в реальні загрози розвитку соціальної сфери.

Головною стратегічною метою соціального розвитку України є вихід на траєкторію стійкого розвитку із зростанням рівня і якості життя усіх верств населення України. Підґрунтям для досягнення цієї мети є: досягнення макроекономічної стабільності та створення сприятливих рамкових умов для розвитку підприємництва; зняття інфраструктурних обмежень; кардинальна модернізація економіки, передусім щодо зменшення розриву у конкурентоспроможності українських підприємств з їх основними промисловими конкурентами; підвищення якості трудового потенціалу із досягненням максимального балансу між попитом і пропозицією трудових ресурсів; створення ефективно діючої системи створення та використання інновацій для посилення інноваційної складової соціально-економічного розвитку та досягнення високого технологічного рівня реального сектору економіки тощо.

Існують різноманітні проблеми і в економічній теорії, методології та практичній реалізації. Економічна методологія починається, як мінімум, із чотирьох основних шкіл: англійська й французька класична політекономія; марксистська школа; маржиналістська школа; кембриджська школа. До сучасних напрямів економічної методології відносять наступні школи: австрійську методологічну школу; кейнсіанство в його різних варіантах; неокласичну школу; інституціоналізм і неоінституціоналізм та школу філософії господарства.

В економічній теорії нині фактично розширюються рамки соціологізації предмету науки: теоретично освітлюється політика доходів, що проводиться державою і підприємцями; визначаються шляхи боротьби з безробіттям і бідністю значної частини населення; розглядаються зловоденні проблеми расової дискримінації і обмеження прав жінок при найманні на роботу і звільненні. Модними стали теми про якість життя та екологічної безпеки. Економікс усе більше звертається до політико-економічних проблем, зокрема, до порівняльного аналізу сучасних економічних систем, трудових відносин, до проблем економіки, що розвивається, антикризового регулювання, економічного зростання.

Фундаментальна економічна теорія в структурі економічного знання: проблеми та виклики сучасності

Останнім часом розвиток економікс дійшов, нарешті, до парадокса. Соціологізація цієї дисципліни зайшла настільки далеко, що змусила багатьох економістів повернутися до терміну «політична економія». Назва економікс стала застосовуватися як визначення науки, яка досліджує політичні фактори, що впливають на економічну політику держави, а тому вважається рівнозначним терміну «політична економія».

Спроби відновити колишню назву економічної теорії якоюсь мірою є обґрунтованим ще з однієї причини. Відповідно до концепції неокласичного синтезу у всіх сучасних економіках переконливо доводиться необхідність існування значного державного укладу національного господарства, а також розкриваються економічні і соціальні функції уряду, методи його управління всією господарською діяльністю.

Однак, мова не може йти про просте повернення до колишнього змісту політичної економії в її класичному варіанті. Це означало б реанімацію старого асиметричного трактування предмета економічної теорії, а разом з тим привело б до втрати певних досягнень неокласицизму. Найімовірніше колишня конфронтація політичної економії і економікс з питання про предмет науки має закономірно/можливо завершитися їхнім органічним синтезом.

Предметом сучасної економічної теорії є, по-перше, економічна діяльність і, по-друге, два типи економічних відносин – соціально-економічні і організаційно-економічні зв'язки між людьми. Цей висновок, очевидно, поширюється і на розуміння характеру економічних законів як законів ймовірісно статистичних.

Так що, якщо прагнеш робити науку вже зараз – не треба плекати ілюзій — необхідно прагнути туди, де ця наука є. Де є ринок для продажу інтелектуального продукту. У нас, як здається, його поки ще немає.

Вихід – у мобілізації інтелектуалів для забезпечення конкуренції ідей, соціальної реабілітації інтелектуалів, створенні альтернативної системи незалежних установ науки і освіти. Або наука із сучасними соціальними ліфтами і перспективами, або цвинтар ідей, з пантеоном «безсмертних» і міфами про безмежну відданість науці і безкорисливе служіння.